

Андрій ГІРНЯК, Галина ГІРНЯК

МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗМІННИХ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОДУЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Andrii HIRNIAK, Halyna HIRNIAK

METHODOLOGICAL JUSTIFICATION OF PSYCHOLOGICAL VARIABLES OF EMPIRICAL RESEARCH EFFICIENCY OF MODULAR-DEVELOPMENTAL INTERACTION

DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2021.02.177>

УДК: 159.922 : 378.147

Постановка проблеми у загальному вигляді. Кожна людина інтегрована у певне культурне довкілля і здатна соціалізуватися та самореалізуватися лише у багаторівневій системі *соціальних взаємодій*. Останні, хоча і мають об'єктивний характер, проте відображаються у внутрішньому світі особи через суб'єктивну смислову мозаїку, що оприявнюється в індивідуальних мотивах, емоціях, почуттях, інтенціях, учинках.

Вкрай актуальною для сучасного суспільства є імплементація у його різні сфери *розвивальних форм взаємодії*, адже вони ефективно впливають на продуктивність, працездатність, особистісну й творчу активність кожного громадянина. Відтак виняткова роль належить системі *соціально-культурної взаємодії* як на рівні інституцій (політичні, економічні, освітні, громадські та ін.), так і в форматі мікрогруп (сім'я, студентська академічна або референтна неформальна група) чи окремо взятої людини, де на перше місце постають її потреби, установки, характерологічні особливості, ціннісні орієнтації та ін.

Тому виняткової важливості набуває проблематика взаємодії на різних рівнях функціонування суспільства. У нашому випадку йдеться про *модульно-розвивальну взаємодію* (МРВ) освітнього простору ЗВО, яка задає

не тільки інформаційно-пізнавальну систему координат між викладачем і студентом, а й сприяє психологічній гармонізації стосунків у сфері "людина – людина", задає нормативно-регуляційні канони поведінки і вчинення майбутніх професіоналів, сприяє інтерналізації загальнолюдських цінностей, що сукупно допомагає розбудовувати гуманну, правову, демократичну країну.

Водночас своєчасна нагальність пропонованого дослідження стосується реалій суспільної і суто державної розбудови культурного устрою України в контексті її стратегічного політико-економічного входження до Європейського співтовариства. Першочергово мовиться про досягнення належної якості вищої освіти в умовах поетапного реформаційного впровадження країнами Європи принципів Болонської декларації. Визначений фактор такої якості може бути забезпечений, попри важливість інформаційних, організаційних, технічних та інших нововведень, лише в напрямку істотного посилення та особистісної інтенсифікації саме модульно усистемненої розвивальної взаємодії викладачів і студентів у життєдіяльному часопросторі українських ЗВО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми. Численні зарубіжні та вітчизняні учені у своїх наукових доробках вис-

вітлили різні аспекти зазначеної проблематики [1; 43-46; 48-50]. Зокрема, з різних теоретико-методологічних позицій досліджено категорійно-понятійне поле піднятої проблематики (Г.М. Андреева, М.С. Каган, В.М. М'ясищев, М.Г. Ярошевський та ін.), особливості взаємодії в контексті активності особистості (К.О. Абульханова-Славська, Д.Б. Ельконін, В.О. Климчук, Г.С. Костюк, Л.П. Міщиха, D. Osher, P. Cantor та ін.), процеси взаємодії в діяльності людини та перетворення індивідуальних дій на цілісну систему спільних діянь (Л.С. Виготський, А.І. Донцов, С.Б. Кузікова, Б.Ф. Ломов, В.В. Рубцов, J. Berg, D. Osher та ін.), закономірності впливу групи на індивідуальну діяльність людини (Л.Д. Заграй, В.П. Казміренко, Л.А. Найдьонова, А.В. Петровський, R. Berkowitz, H. Moore та ін.), психологічні передумови міжсуб'єктної взаємодії та характеристика суб'єкта педагогічної діяльності (Б.С. Братусь, П.П. Блонський, А.В. Брушлинський, Г.О. Ковальов, К. Роджерс, С.Л. Рубінштейн, В.О. Татенко, T. Mainhard та ін.), взаємодію як форму суб'єкт-суб'єктних взаємин (С.С. Аверінцев, О.Ю. Булгакова, Е. Фромм, А.У. Хараш, Г.А. Цукерман, H.J. Pennings та ін.), психологічні засади взаємодії як форми спілкування (О.О. Бодальов, М.Й. Боришевський, О.Ф. Волобуєва, А.Б. Добрович, В.А. Кан-Калик, О.О. Лєонтєв, В.О. Моляко, В.П. Москалець, В.А. Семиченко, М. Тален, Т.Д. Щербан, S. Walker та ін.), проблеми взаєморозуміння та особливості налагодження діалогічної взаємодії (В.В. Андрієвська, Г.О. Балл, І.Д. Бех, В.С. Біблер, Г.Я. Буш, З.С. Карпенко, О.І. Климишин, Ю.М. Лотман, Р. Мей, О.Є. Самойлов, Т.О. Флоренська та ін.), структура і технології педагогічної та освітньої взаємодії (А.М. Алексюк, О.В. Киричук, Г.Ю. Микитюк, А.В. Мудрик, Г.К. Радчук, В.М. Сагатовський, А.В. Фурман, О.Є. Фурман, P. Rawlins та ін.), сутнісні характеристики, умови та форми професійної, педагогічної, психорозвивальної взаємодії у навчальному процесі (Ш.О. Амонашвілі, В. Андреев, О.Б. Будник, В.В. Давидов, О.В. Дусавицький, В.В. Репкін, О.Я. Савченко, В.О. Сухомлинський, Ю.М. Швалб, Н.Ф. Шевченко, С.Н. Ahmad, S.A. Shaharim та ін.), особливості психорозвивальної взаємодії в контексті особистісно зорієнтованого підходу (І.Д. Бех, І.А. Зязюн, Г.К. Радчук, В.В. Рибалка, О.Я. Савченко, М.В. Савчин, С.О. Сисоева, І.С. Якиманська, S.S. Sexton та ін.), психологічні центри та

закономірності модульно-розвивальної взаємодії учасників освітнього процесу (Я.М. Бугерко, Г.С. Гірняк, В.О. Комісаров, І.С. Рєвасевич, А.В. Фурман, О.Є. Фурман, С.К. Шандрук). Однак інтеграція в європейський і світовий освітні простори та стрімкий перехід до постіндустріального / інформаційного суспільства потребують перманентного переосмислення змісту, методів, форм освітньої взаємодії у сучасному ЗВО.

Основні наукові розвідки щодо різних аспектів модульно-розвивальної системи навчання центруються довкола науково-методологічної діяльності наукової школи професора А. В. Фурмана, котрий, власне, є її автором та ідейним натхненником низки оригінальних проектів і програмних наукових досліджень, що присвячені взаємопов'язаному розв'язанню складних освітніх проблем: формування інноваційно-психологічного клімату та розвиток позитивно-гармонійної Я-концепції (О. Є. Фурман (Гуменюк), М. М. Липка), розвиток рефлексії, толерантності та духовного потенціалу людини (Я. М. Бугерко, О. Я. Шаюк), реалізація творчих інтенцій та креативності молоді (С. К. Шандрук, В. Г. Демків), оптимальні психологічні технології адаптації (І. С. Рєвасевич), умови ефективної соціалізації та становлення особистості (А. А. Фурман, М. Б. Бригадир), проектування психодідактичних інструментів сучасного освітянина (Г. С. Гірняк, А. Н. Гірняк, Т. В. Козлова), новітні аспекти психодіагностики та психологічної експертизи (А. В. Фурман, Л. З. Ребуха), актуальні проблеми проектування задач та роботи психологічної служби (Т. Л. Надвична, З. І. Крупник), досвід і наукові результати багаторічного фундаментального соціально-психологічного експерименту з впровадження модульно-розвивальної системи навчання в освітній процес вітчизняних навчальних закладів (В.О. Комісаров, Н.Є. Ситнікова, В.І. Костенко, Я.А. Костін та інші).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Методологічний аналіз психологічного змісту відомих теорій і систем розвивального навчання, починаючи від Л. С. Виготського, С. Л. Рубінштейна, Г. С. Костюка, завершуючи Д. Б. Ельконіним, В. В. Давидовим, К. Я. Вазіною, А. В. Фурманом та ін., показав, що психологічний аспект підвищення розвивального потенціалу освітнього процесу пов'язаний із безпосередньою діалогічною і полідіалогічною взаємодією його конкретних учасників,

а також з актуальною соціальною ситуацією розвитку. Тому інноваційна освітня модель, якою є модульно-розвивальна система, організовує мислєдїяльну причетність юнаків і дївчат до соціально-культурного досвїду нації і людства за принципами, закономірностями і механїзмами психосоціальної взаємодїї. Саме конструктивне полїдіалогїчне протистояння учасників інноваційного оргпроцесу, яке сутнісно притаманне модульно-розвивальній взаємодїї, втїлюється у послїдовному ланцюзі навчально-ситуативних конфлїктів, які вимагають не тільки розумового і чуттєвого напруження, а й вольового та духовного зосередження, межових переживань і максимально можливої самореалїзації. Квінтесенція нової освітньої системи якраз і полягає в *надінтенсивній внутрішній роботі* студента над самим собою, яка стимулює максимально повне виявлення психодуховних можливостей і в такий спосіб наближує його соціокультурну зрілість.

У низці попередніх публїкацій представників наукової школи професора А.В. Фурмана (див. [2-6; 21-22; 26-31; 37-40; 47]) рїзнобїчно теоретично та емпірично аргументовано, що інноваційна модель циклїчного розгортання модульно-розвивальної взаємодїї між учасниками освітнього процесу сучасного ЗВО є значно ефективнішою, ніж класично-академічна система навчання. Проте, не до кінця методологїчно обґрунтованими та теоретично рефлексованими залишилися питання об'єктивної *системи оцїнювання* зазначеної ефективності як цїлісної мережі відповідних параметрів, критерїїв, індикаторів та показників. Власне, презентована стаття й покликана висвітлити особливості розмежування низки взаємопов'язаних змінних, котрі уможливають експериментальне виявлення переваг обстоюваної інноваційної системи освіти за класичними дослїдницькими канонами.

Мета (цїлі і завдання) дослїдження – обґрунтування на системно-мислєдїяльнісних засадах наукового пізнання системи психологїчних змінних емпіричного дослїдження ефективності модульно-розвивальної взаємодїї.

Методи дослїдження. Для досягнення поставленої мети, вирїшення завдань і перевїрки достовірності одержаних результатів було застосовано такий комплекс методів: *порівняльний аналіз* традиційної та інноваційної моделей організації освітнього процесу; *теоретичний синтез* сутнісного змісту новїтніх технологїй налагодження розвивальної взаємодїї у системі “викладач – студенти”; *ме-*

тодологїчне узагальнення передового психолого-педагогїчного досвїду практичного впровадження новаторських розробок в освітню практику сучасних ЗВО; *теоретичне абстрагування, синтез* та *узагальнення* здобутків закордонних та вїтчизняних науковцїв для обґрунтування психологїчних детермінант процесу розвивальної взаємодїї учасників інноваційного навчання; *теоретико-методологїчний аналіз* категорїйно-понятїйного поля пїднятої проблематики; *їдеалїзація та систематизація* засадничих положень і наукових фактів із проблематики розвивальної взаємодїї, її рїзновидів і параметрів; *теоретичне узагальнення* особливостей міжособистїсної взаємодїї на рїзних стадїях-рївнях психосоціального розвитку особи (людини, індивїда, особистостї, індивїдуальностї, універсуму); *теоретичний синтез* та *конструювання* процесу актуалїзації рїзних рївнів взаємодїї пїд час навчальних занять; *психологїчне конструювання* ситуації (обставин, умов, мїсць, позицій) формувального експериментування; *систематика* та *типологування* психологїчних змінних (нововведень) складноструктурованого психолого-педагогїчного експерименту; *рефлексія* та *експертна оцїнка* сутнісних ознак рївнів розвитку суб'єктів взаємодїї (зокрема їх провідних мотивів).

Виклад основного матерїалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Модульно-розвивальна взаємодїя постає складним предметом соціально-психологїчного й освітрянсько-педагогїчного пошукування, що вимагає здїйснення окремого наукового дослїдження, яке презентоване нами у таких ракурсах психологїчного пізнання: а) філософсько-аналїтичному (вїд концепту до категорїї); б) методологїчному (вїд пояснювальних пїдходїв до авторської моделї); в) теоретико-психологїчному (вїд спроєктованої моделї до цїлісної знаннєвої системи); г) інструментально-психологїчному (вїд освітніх сценарїїв і модульних навчально-книжкових комплексів до психологїчних способів і прийомів реалїзації МРВ) [7-17; 32-35; 43-45].

Модульно-розвивальна система навчання А. Фурмана у взаємодоповненні її теорїї, методологїї, психомистецьких технологїї, інноваційного методично-засобового забезпечення та експериментальної практики еволюційно стало перетворює існуючу освітню модель ви-

щої школи на інноваційну, культурозбагачену, тоді як їх об'єктом є *соціально-культурно-психологічний простір* експериментального вищого освітнього закладу, а суб'єктом – його науково-педагогічний колектив [20; 23; 24; 36-42; 46].

Експериментальна перевірка ефективності оргтехнології модульно-розвивальної взаємодії провадилася з 2017 по 2019 рік у трьох ЗВО України (ЗУНУ, ОНУ ім. І. І. Мечникова, ПНПУ ім. В. Г. Короленка), котрі здійснюють підготовку здобувачів споріднених галузей / спеціальностей і географічно репрезентують різні регіони України. Незважаючи на цілісність програми емпіричного дослідження, вона охоплює різні за змістово-функціональною спрямованістю чотири взаємодоповнювальні етапи, котрі здебільшого розгорталися послідовно або частково компліментарно збагачували один другого. Зокрема, змістові модулі експериментального дослідження поперемінно стосувалися таких структурних концентрів:

1. *Підготовчо-організаційний етап* (січень – вересень 2017 р.): розробка програми дослідно-експериментальної роботи, організація та проведення дистанційної підготовки викладачів-психологів-дослідників, психологічне проектування авторських психодідактичних інструментів налагодження модульно-розвивальної взаємодії.

2. *Діагностико-концептуальний етап* (жовтень – грудень 2017 р.): добір системи психодіагностичних інструментів, обґрунтування вибірки з розподілом на контрольні та експериментальні групи та проведення констатувального зрізу, первинна апробація викладачами модульно-розвивальної технології навчання, здійснення соціального моделювання умов та потенційних наслідків впровадження інновацій.

3. *Формувально-розвивальний етап* (1 – 3 курси, три семестри: січень 2018 р. – травень 2019 р.; 4 курс та магістратура, два семестри: вересень 2017 р. – травень 2018 р.): остаточне соціальне унормування теоретико-методологічного знання у формі планів і проєктів, система апробація освітньої інновації усім педагогічним колективом кафедри / факультету, цілісне впровадження МРСН як інноваційної освітньої моделі, відстеження ефективності психомистецьких технологій як безпервної розвивальної взаємодії викладача і студентів.

4. *Результативно-узагальнювальний етап* (травень – грудень 2019 р.): освоєння та моніторинг змін шляхом проведення експертизи ефективності МРВ освітян-дослідників і сту-

дентських академгруп, здійснення контрольних психодіагностичних зрізів, формулювання пропозицій і рекомендацій щодо подальшого вдосконалення інноваційно збагаченого процесу чи соціального простору, оргуправлінське поширення апробованих інновацій як системи кількісно-якісних змін освітнього простору ЗВО шляхом підготовки і проведення конференцій, семінарів та круглих столів.

До психолого-педагогічного експерименту у трьох ЗВО залучено студентів 1 – 5 курсів стаціонарної форми навчання, які навчаються у 48 академічних групах і здобувають вищу освіту соціокуманітарного профілю. Зазначені студенти пропорційно розподілені на експериментальні та контрольні групи (по 24 групи у кожній) і двічі підлягали психодіагностичному обстеженню (на констатувальному – 1068 осіб та контрольному – 1043 осіб етапах експерименту). Також на різних етапах експерименту залучено понад 80 викладачів названих ЗВО, які пройшли відповідну дистанційну чи безпосередню психолого-педагогічну підготовку, розробили авторські психодідактичні інструменти (освітні сценарії та навчально-книжкові комплекси), а навчальні заняття котрих пройшли психологічну експертизу ефективності організованої ними модульно-розвивальної взаємодії.

У ході емпіричного дослідження нами відстежені такі основні параметри ефективності розвивальної взаємодії [4]: рівень розвитку академічної студентської групи як колективу, що детермінується коефіцієнтом згуртованості групи та індексом експансивності взаємодії її членів (соціометрія Дж. Морено); форми соціальної поведінки (суперництво, співпраця, компроміс, уникнення, пристосовування) (тест К. Томаса “Типи поведінки в конфлікті”), баланс “домінування – підкорення”, “агресивність – дружелюбність” та відповідно 8 типів ставлення до оточуючих (методика діагностики міжособистісних взаємин Т. Лірі), 16 контрольованих факторів, що згруповані в інтелектуальний, емоційно-вольовий та комунікативний блоки (16-факторний особистісний опитувальник Р. Кеттела); психолого-педагогічна ефективність навчальних занять (експертно-психологічна методика А. В. Фурмана з виявлення ефективності модульно-розвивальних занять) (див. *табл. 1*).

Сутнісна характеристика етапів і методів емпіричного дослідження ефективності модульно-розвивальної взаємодії викладача і студентів в освітньому процесі ЗВО законо-

Таблиця 1

Система контрольованих параметрів ефективності розвивальної взаємодії та психодіагностичних методів їх фіксації

Методика	Експертно-психологічна методика А.В. Фурмана	Тест К. Томаса «Типи поведінки в конфлікті»	Методика діагностики міжособистісних взаємин Т. Лірі	16-факторний особистісний опитувальник Р. Кеттела	Соціометрія Дж. Морено (модифікована)
Параметр	Психолого-педагогічна ефективність навчальних занять	Тип соціальної поведінки	Тип ставлень до навколишніх	Тип студента за спрямованістю до взаємодії	Рівень розвитку студентської групи як колективу
Рівні формовану контрольованої ознаки	1. Дуже низька	1. Уникнення	1. Егоїстичний	1. Закритий	1. Дифузна група (уникнення)
	2. Низька	2. Пристосування	2. Конформний: - залежний; - підозріливий	2. Пасивний	2. Асоціація (нормування)
	3. Середня	3. Суперництво	3. Конкурентний: - агресивний; - авторитарний	3. Ситуаційний	3. Кооперація (конкуренція)
	4. Висока	4. Компроміс	4. Товариський: - покірливий; - доброзичливий	4. Ініціативний	4. Автономія (консолідація)
	5. Дуже висока	5. Співпраця	5. Альтруїстичний	5. Відкритий	5. Колектив (взаємодопомога)

мірно ставить питання про наступний важливий крок у цій важливій справі, а саме про обґрунтування низки психологічних змінних (нововведень) і про проведення повноцінного формувального експерименту на чітко умістовлених і системно відрефлексованих у попередніх розділах роботи засадах авторського пошуку. Очевидно, що аргументоване віднаходження оптимального набору вказаних змінних має базуватися, з одного боку, на запропонованій нами методологічній моделі психологічного пізнання модульно-розвивальної взаємодії як атрибуту інноваційного освітнього процесу (див. дет.: [19, с. 63]), з іншого – на теоретичній моделі психолого-педагогічного змісту етапів циклічно-вчинкового перебігу зазначеної взаємодії в контексті освітньої співдіяльності науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти (див. дет.: [19, с. 139]). При цьому перша модель відіграє стратегічну роль в організації психологічного пошукування, є своєрідним путівником його уреальнення, тому що визначає виховні координати руху-поступу дослідницької думки, тоді як друга модель виконує тактико-деталізаційне призначення, адже виявляє і пояснює те, що емпірично злите

й нерозрізнене – розгортає цілісну картину психозмістового наповнення періодів та етапів довершеної освітньої спіралі модульно-розвивальної взаємодії.

У такий спосіб побудова емпіричної моделі дослідження ефективності освітньої технології модульно-розвивальної взаємодії у життєдіяльності сучасного ЗВО – це, по-перше, емпіричне оприявлення у вигляді сукупності психологічних змінних того, що методологічно було обґрунтовано як метод і засоби авторського психологічного пізнання цієї взаємодії у форматі інноваційно умістовленого освітнього процесу, й що теоретично було висвітлено шляхом ідеалізації та абстрагування як система психологічних характеристик вказаної взаємодії учасників групової освітньої діяльності як взаємодоповнення її періодів, етапів, механізмів, стилів, умов, інструментів, умістовлень, структурних та функціональних особливостей: по-друге, аргументоване підтвердження того, що названі характеристики модульно-розвивальної взаємодії набувають емпіричного статусу психологічних параметрів, тобто: а) існують насправді, реально і б) підлягають вимірюванню діагностичними або

експертно-психологічними засобами. Отож пропонується тут емпірична модель виконує головне призначення – підтверджує практично, передусім споглядално, ситуаційно і діяльно, те, що сконструйоване й упереджено центроване теоретичною думкою, інтенційно-креативними ресурсами дослідницької свідомості. А це означає, що одним із вимірів диференціації психологічних змінних цілком закономірно будуть типи розв'язкового обміну (інформаційно-знаннявий обмін, нормативно-діловий взаємообмін, ціннісно-смысловий самообмін, духовно-сенсовий надобмін), що сутнісно умістовляють відомі періоди модульно-розвивального освітнього циклу та характеризують етапи розгортання вчинку емпіричного підтвердження доцільності та ефективності здійснюваного нами психологічного пізнання (ситуація, мотивація, вчинкова дія, післядія).

Стосовно ще одного виміру розмежування психологічних змінних зазначимо таке: за його критеріальну основу слушно взяти добре опрацьовані в науковій школі А. В. Фурмана (О. Є. Фурман, О. Я. Шаюк та ін.) інноваційно-психологічні умови фундаментального експериментування, зокрема й групи умов створення інноваційно-психологічного клімату в експериментальних закладах модульно-розвивального типу. В обстоюваному нами психопредметному розгляді, а саме у центральній ланці чи психозмістовому осередді новаторської освітньої технології, себто у персоніфікованій модульно-розвивальній взаємодії, ці умови згортаються за обсягом та ущільнюються за психолого-педагогічним наповненням, перетворюючись, власне, на інноваційно-психологічні змінні формульованого експерименту. Тому у цьому разі мовиться про четвірність окреслених змінних у їх такій логічній наступності: організаційно-психологічні, розвивально-психологічні, програмово-методичні (зокрема й психомистецькі) та експертно-психологічні.

У результаті виконаної нами методологічної роботи із визначення двох, критеріально обґрунтованих і логічно диференційованих, психологічних змінних формульованого експерименту була створена таблиця-матриця системи взаємоспричинених інноваційно-психологічних і розвивально-типологічних змінних (*табл. 2*). Її внутрішнє змістове наповнення утворюють 16-ть змінних складно-структурованого психологічного експериментування. Примітно, що кожна зі змінних характеризується емпіричною конкретністю психоло-

гічного змісту, а сукупно вони утворюють цілісне функціональне поле експериментальної діяльності у прийнятій нами практичній перевірці ефективності інноваційно-освітньої технології модульно-розвивальної взаємодії за збалансованим мереживом психологічних параметрів і показників.

На доповнення до змісту *табл. 2* подамо сутнісне визначення інноваційно-психологічних змінних проведеного нами формульованого експерименту, тобто здійснимо узагальнену характеристику за вертикаллю четвірних наборів цих змінних, які мають відмінні мету, завдання, психозмістове наповнення і форми емпіричного оприявлення.

Організаційно-психологічні змінні, вчинково реалізуючи типи психорозв'язкового обміну, сукупно передбачають цільове досягнення мети – створення та відстеження емпіричних зв'язків між кожною змінною у їх кватерній учинково-циклічній наступності задля впорядкування всієї подальшої гармоніки активізованих експериментальних змінних та їх суто практичного підтвердження в іноваційно зорієнтованих психосистемах “викладач – студенти”. Інакше кажучи, мовиться про психологічне конструювання ситуації (обставин, умов, місць, позицій) формульованого експериментування, яка в нашому дослідницькому досвіді задавалася чотирма взаємозалежними змінними: а) виконання програми дистанційної підготовки науково-педагогічних працівників як професійних психологів, що збалансовує їх теоретичні і прикладні знання та практичні компетентності й удіяльнені техніки; б) освоєння учасниками освітнього процесу нормативно-психологічних позицій і дій у широкому діапазоні освітніх складових модуля норм; в) осмислене цілепокладання учасниками освітньої взаємодії в контексті мислєдіяльнісного оперування структурними компонентами модуля цінностей; г) створення кожним здобувачем вищої освіти власних продуктів особистої творчості та їх публічна (перед академічною групою) презентація як основне емпіричне свідчення психологічної ефективності освітньої модульно-розвивальної взаємодії.

Розвивально-психологічні змінні, втілюючи у життя оргучинкову схему типологізованого психорозвивального обміну, полягають у комплексному задіянні сув'язі емпірично оприявлених психологічних характеристик (форм вияву, свідчень, маркерів, фактів тощо) потенційної чи актуальної модульно-розвивальної

Таблиця 2

Система взаємопричинених інноваційно-психологічних і розвитково-типологічних змінних формувального експерименту

Типологічні змінні психорозвиткового обміну	Інноваційно-психологічні змінні формувального експерименту			
	Організаційно-психологічні	Розвивально-психологічні	Програмово-методичні, у т. ч. психомистецькі	Експертно-психологічні
Інформаційно-знансвий обмін: <i>ситуація</i>	Збалансована взаємозалежність академічних і практичних курсів у процесі виконання програми дистанційної підготовки науково-педагогічних працівників як психологів	Зацікавлення психологічною новацією, усвідомлення викладачем потреби змінити на краще свою взаємодію зі студентами і позитивне налаштування на впровадження пропонуваного нововведення	Ознайомлення виконавців експерименту із набором інноваційних програмово-методичних засобів модульно-розвивального навчання та детальне вивчення їх призначення, цілей, структури, змісту	Проведення первинного психодіагностичного зрізу контрольного етапу експерименту на предмет визначення реального стану взаємодії у системах «викладач – студенти»
Нормативно-діловий взаємообмін: <i>мотивація</i>	Опанування викладачем і студентом комплексом нормативно-психологічних позицій і дій у контексті циклічного використання інтерактивних символів їхньої взаємодії, передусім розрізнення структурних компонентів модуля норм	Особистісне прийняття кожним викладачем і студентом нормативно заданого, змінного від етапу до етапу модульно-розвивальної взаємодії психолого-педагогічного змісту як первинного їх освітньої співдіяльності	Розробка викладачами-експериментаторами інноваційно-психологічних програмово-методичних засобів освітньої взаємодії (модульно-розвивальних підручників, програм самореалізації студентів, словників-довідників та ін.)	Експертно-діагностичне дослідження якості новостворених виконавцями експерименту інноваційних програмово-методичних засобів, що проєктно уможливають здійснення завершеного освітнього циклу модульно-розвивальної взаємодії
Ціннісно-смысловий самообмін (аутообмін): <i>вчинкова дія</i>	Актуалізація на особистісному рівні в учасників модульно-розвивальної взаємодії структурних компонентів модуля цінностей (ідей, ідеалів, прагнень, орієнтацій, переконань, вірувань тощо) і процесів суголосно осмисленого цілепокладання	Індивідуальнісне осягнення і прийняття перцептивних символів як викладачем, так і кожним студентом у діяльній фазі утвердження спільної розвивальної взаємодії у її осередді – порозумінні стосовно мети, мотивів, поглядів освітньої діяльності	Зреалізування конкретно-ситуаційної взаємодії викладача і студентів у чітко організованому освітньому процесі за психомистецькими технологіями (діями) і техніками (прийомами) її розгортання за схемою «зав'язка – кульмінація – розв'язка – рефлексія»	Емпіричне визначення розвивальної ефективності лекційних і практичних занять за умов впровадження окресленої системи психологічних змінних, зокрема й використання інноваційного навчально-книжкового комплексу
Духовно-сенсовий надобмін: <i>післядія</i>	Підготовка і презентація кожним здобувачем вищої освіти власних продуктів особистої творчості: мислесхем, моделей, міні-проєктів, словників, дослідницьких розвідок, психологічних характеристик або звітів, фрагментів авторських підручників, сценаріїв, практикумів, задачників та ін.	Самоактуалізація кожного учасника паритетної освітньої взаємодії у пізнанні смислу буття й осягненні сенсу життя та досягнення пікових духовних переживань внутрішньої свободи, особистого зростання і самісного переображення	Рефлексія як дієвості використання програмово-методичних засобів циклічно організованої модульно-розвивальної взаємодії викладача і студентів, так і психорозвивальної результативності її інваріантних психомистецьких технологій	Проведення другого (завершального) психодіагностичного зрізу постформувального етапу психологічного експерименту на предмет визначення ефективності введених змінних відносно модульно-розвивальної взаємодії інноваційного освітнього процесу

взаємодії викладача і студентів в аудиторії, лабораторії чи комп'ютерному залі й відтак відіграють роль внутрішньо-мотиваційних чинників інтенційного наповнення свідомої здатності кожного учасника продуктивно (діалогічно й полілогічно) взаємодіяти на особистому рівні самоствердження. Отож, йдеться про психологічне конструювання самісно центрованої полімотивації (себто системи потреб-мотивів-інтенцій) освітньої психорозвивальної взаємодії у суб'єктів формувального експерименту, задіяння якої детермінувалося і водночас виявлялося у вигляді чотирьох експериментальних змінних: а) зацікавлення викладачів-експериментаторів психологічною новацією і позитивне, щоправда проблемне, усвідомлення виняткової важливості діалогічної взаємодії зі студентами в освітньому процесі ЗВО; б) особистісне прийняття учасниками освітнього процесу нормативно заданого до кожного етапу розгортання модульно-розвивальної взаємодії і первинного у ситуаційному просторі їхніх взаємостосунків психолого-педагогічного змісту; в) ціннісно-смісловне наповнення викладачем і кожним студентом власної освітньої діяльності та досягнення світоглядного і ціннісного порозуміння в контексті її групового і самісного здійснення; г) духовне посилення їхніх самоактуалізаційних ресурсів у напрямку пізнання смислу буття та осягнення сенсу життя на тлі пікових переживань і психодуховних станів і в рамках утвердження паритетної освітньої взаємодії.

Програмово-методичні (зокрема психомистецькі) змінні, керуючись учинковою мислещемою типологізованого психорозвиткового обміну, синтетично становлять засобово-технічне уможливлення сутнісних перетворень традиційних (головно академічних і прикладних) цілей, змісту і форм освітньої взаємодії у системі "викладач – студенти" в інноваційно-психологічні умови та важелі її активаційного здійснення на рівні зони максимальної реалізації суб'єктних, особистісних та індивідуальнісних ресурсів усіх учасників-контактерів й у форматі продуктивного взаємопроникнення колективних, групових і персональних ритмів учинково-діяльної самореалізації кожного здобувача вищої освіти. Відтак отримуємо чітко аргументовану композицію психологічного конструювання інноваційного програмово-методичного інструментарію професійного навчання та інваріантний набір психомистецьких технологій і технік його використання у процесуальному перебігу модульно-розвивальної

освітньої взаємодії, що знаходить реальне втілення у наступних чотирьох експериментальних змінних: а) детальне вивчення виконавцями експерименту призначення, цілей, структури, змісту і психологічних особливостей застосування в освітньому процесі інноваційних програмово-методичних засобів; б) розробка викладачами-експериментаторами аналогічних засобів як авторських за відповідними психодідактичними принципами, критеріями, параметрами і показниками; в) конкретно-ситуаційне зреалізування викладачем у полідіалогічній взаємодії зі студентами засобово забезпечених психомистецьких технологій і технік за драматичною схемою перебігу навчального дійства "зав'язка – розгортання подій – кульмінація – згасання подій – розв'язка – рефлексія"; г) підсумкове рефлексування дієвості використання учасниками організованого навчання авторських програмово-методичних засобів модульно-розвивальної взаємодії і психорозвивальної результативності впровадження оптимальної сукупності психомистецьких технологій.

Експертно-психологічні змінні, наслідуючи циклічно-вчинкову логіку утвердження типологізованого психорозвиткового обміну, являють собою узгоджений за принципом взаємного доповнення ансамбль інструментів діагностичного та експертного, новаційного та усталеного (загальноприйнятого) психологічного оцінювання реального стану конкретної розвивальної взаємодії в контрольних та експериментальних системах "викладач – студенти", якості новостворених виконавцями експерименту програмово-методичних засобів, розвивальної ефективності лекційних і практичних занять, які здійснюються з допомогою або традиційних дидактичних методів і форм, або психомистецьких технологій навчання, а також із задіянням серії дослідницьких діагностичних методик, що дають повну картину психосоціального розвитку та особистісного зростання здобувачів вищої освіти. У такий спосіб ресурсами психологічного конструювання експериментальної дійсності ситуаційного перебігу модульно-розвивальної освітньої взаємодії викладача і студентів за конкретних умов навчання у часпросторі сучасного університету нами було створено цілісну експертно-психодіагностичну систему, що практично реалізує такі експериментальні змінні: а) проведення первинного психодіагностичного зрізу контрольного етапу експерименту із завданнями детального розпізнавання індивідуально-

психологічних особливостей кожного учасника експериментальної програми та у форматі предметного поля даного дослідження; б) комплексне експертне оцінювання якості новостворених виконавцями експерименту авторських програмово-методичних засобів як психодидактичних інструментів модульно-розвивальної взаємодії; в) багатопараметричне експертне визначення психорозвивальної ефективності навчальних (здебільшого лекційних) занять, здійснюваних за допомогою набору різноспрямованих психомистецьких технологій і з використанням інноваційних навчально-книжкових комплексів; г) проведення другого (завершального) психодіагностичного зрізу постформульованого етапу експерименту і системна рефлексія його кількісних даних та якісних результатів із метою доведення чи спростування гіпотез дослідження й у цілому визначення ефективності усіх 16-ти психологічних змінних відносно досягнення повноцінної модульно-розвивальної взаємодії викладача і студентів в аудиторії чи лабораторії.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У дослідженні здійснено системне обґрунтування принципово нового психологічного вирішення наукової проблеми поетапного розгортання модульно-розвивальної освітньої взаємодії у просторі сучасного ЗВО, що має багатопараметричну будову, полірівневу організацію та функціонально оптимізує особистісне зростання і професійний розвиток учасників освітнього процесу.

Стратегічним напрямком успішного розв'язання цієї проблеми стало розширення об'єкт-предметного формату наукового пошуку: з одного боку, розуміння освітнього процесу як психологічно обґрунтованої системи цілей, завдань, форм, змісту, технологій, методів та інструментів професійно зорганізованого навчання, з іншого – визначення психологічних характеристик модульно-розвивальної взаємодії учасників освітнього процесу ЗВО як наступності чотирьох періодів її інноваційного психозмістового забезпечення. *Тактичне спрямування* дослідницьких зусиль досягнуто завдяки поєднанню принципів і нормативів вітакультурного, системно-мислєдїяльнїсного і циклічно-вчинкового підходів, що уможливили авторську розробку за канонами взаємодоповнення *методологічної моделі* психологічного пізнання МРВ як атрибуту інноваційного

освітнього процесу і *теоретичної моделі* психолого-педагогічного змісту вказаної взаємодії за системою логічно аргументованих параметрів-характеристик. У результаті окреслено епістемний набір основних складників психологічної теорії модульно-розвивальної освітньої взаємодії.

Модульно-розвивальна взаємодія розглядається як інтегральне атрибутивне осердя обстоюваної інноваційної освітньої моделі, що відзначається самобутнім організаційним кліматом закладу, психосоціальним простором паритетної освітньої співдіяльності, психомистецькими технологіями реального навчального взаємодіяння та проблемно-діалогічними техніками утілення повноцінного освітнього процесу. Вона постає як науково спроектована, психомистецьки втілена та оргтехнологічно здійснювана інноваційно-психологічна співактивність учасників освітнього процесу, спрямована на добування, опрацювання, перетворення і самотворення спільного матеріального чи нематеріального (процес, стан, образ тощо) об'єкта пізнання-конструювання відповідно до особистих завдань вітакультурного розвитку кожного учасника як суб'єкта, особистості, індивідуальності та універсуму.

Для проведення формульованого експерименту на чітко узмістовлених і системно відрефлексованих засадах нами обґрунтовано низку психологічних змінних (нововведень), одним із вимірів диференціації котрих стали *типи розвиткового обміну* (інформаційно-знаннєвий обмін, нормативно-діловий взаємообмін, ціннісно-смісловий самообмін, духовно-сенсовий надобмін), а іншим – *інноваційно-психологічні умови* фундаментального експериментування, зокрема й групи умов створення інноваційно-психологічного клімату у ЗВО (організаційно-психологічні, розвивально-психологічні, програмово-методичні (зокрема й психомистецькі) та експертно-психологічні). На основі методологічного визначення цих двох критеріально обґрунтованих і логічно диференційованих векторів створена таблиця-матриця, внутрішнім змістовим наповненням котрої є система взаємоспричинених 16 психологічних змінних складноструктурованого психолого-педагогічного експерименту. Кожна із зазначених змінних характеризується емпіричною конкретністю психологічного змісту, а сукупно вони утворюють цілісне функціональне поле експериментальної діяльності щодо практичної перевірки ефективності ініційованих змін і системи пропонувананих ново-

введені: 1) реалізація програми дистанційної підготовки викладачів як професійних психологів-дослідників, здатних задіювати власні професійні ресурси від первинних психодіагностичних обстежень і розробки авторського програмово-методичного інструментарію до творчого застосування психологічних механізмів формування атракцій та рефлексивного здійснення самоекспертизи; 2) запровадження в освітній процес оргтехнологічної моделі циклічного розгортання модульно-розвивальної взаємодії у сукупності чотирьох періодів (інформаційно-пізнавальний, нормативно-регуляційний, ціннісно-рефлексивний, духовно-креативний) та відповідних дев'яти похідних етапів, котрі й регламентують зміст і конкретні стилі (фасилітативний, модеративний, інгібітний, спонтанний) ефективної розвивальної взаємодії; 3) співконструювання та психомистецьке застосування інноваційних психодідактичних інструментів (освітні сценарії, МРП, тезауруси, граф-схеми, освітні програми самореалізації особистості студента тощо) як своєрідних квазісуб'єктів освітньої взаємодії; 4) поширення авторських експертно-психологічних засобів, покликаних забезпечити рефлексивне оцінювання (самоекспертизу) кожним суб'єктом розвивальних взаємин якості використовуваних ним НКК та ефективності модульно-розвивальних занять. Власне саме інноваційні навчальні заняття на досвідно-прикладному рівні утілюють обстоювані нами нововведення і за схемою перебігу психодраматичного навчального дійства (зав'язка, перипетія, кульмінація, розв'язка) реалізують вчинкові канони (ситуація, мотивація, дія, післядія) як зовнішніх формувальних впливів, так і внутрішнього самотворення кожного учасника МРВ, а відтак уможливають на проєктному рівні (тобто із досягненням наперед передбачених результатів) їхній поетапний посферний розвиток на рівні суб'єкта, особистості, індивідуальності та універсуму.

Апробування пропонованих інновацій та впровадження нововведень пов'язаних з розгортанням цілісного оргструктурного циклу модульно-розвивальної взаємодії безпосередньо пов'язані з психологічним наповненням форм, методів і технологій організації освітнього процесу. Відтак оприявнюються потенції всіх психологічних параметрів ефективності МРВ [2, с. 9] і максимально актуалізуються найвагомші аспекти її аналізу та системного оцінювання: “що саме має підлягати перевірці?”, “якими способами та інструментами

фіксувати та впорядковувати інформацію?”, “яким чином переконатися у стійкості виявлених тенденцій і закономірностей?”, “як домогтися якісної інтерпретації кількісних показників?” [25, с. 303; 18].

Емпірично аргументовано, що інноваційна модель циклічного розгортання модульно-розвивальної взаємодії між учасниками освітнього процесу сучасного ЗВО є значно ефективнішою, ніж класично-академічна система навчання. Зокрема, комплексна імплементація пропонованих експериментальних змінних в освітній процес трьох університетів України (Західноукраїнський національний університет, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка) дало змогу домогтися зростання сукупної ефективності навчальних занять (експертно-психологічна методика А. В. Фурмана), зумовило статистично значуще підвищення інтелектуальних, емоційно-вольових, комунікативних показників представників експериментальних груп (діагностовано 16-факторним особистісним опитувальником Р. Кеттела), спричинило конструктивні зміни типових моделей та стратегій взаємодії особистості (виявлено методикою діагностики міжособистісних взаємин Т. Лірі, тестом К. Томаса “Типи поведінки в конфлікті”), а також забезпечило поетапний розвиток академічних груп як згармонізованих студентських колективів (модифікована соціометрія Дж. Морено).

Дане дослідження не вичерпує усіх аспектів піднятої проблематики. Тому *перспективою подальшого наукового пошуку* можуть стати система параметрично-критеріального оцінювання та оргтехнологічні й процедурні особливості проведення психологічної експертизи розвивальної взаємодії учасників освітньої взаємодії у ЗВО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах). Київ - Рівне: Видавець Олег Зень, 2007. 172 с.
2. Бригадир М. Б. Психологічне проектування модульно-розвивальних занять у загальноосвітній школі : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Одеса, 2002. 20 с.
3. Бугерко Я. Динаміка різновидів рефлексії у модульно-розвивальному навчальному циклі. *Психологія і суспільство*. 2002. № 3-4. С. 142-159.
4. Гірняк А. Н., Гірняк Г. С. Діалогічна взаємодія учасників освітнього процесу, як передумова та гарантія його ефективності. *Guarantees and protection*

of fundamental human rights as the integral element of integration of Ukraine on the EU: materiaiy konferencyjne, m. Olsztyn, 09 lipiec 2019, Polska : Wydziai Prawa i Administracji UWM w Olsztynie, 2019. P. 105–117.

5. Гірняк А. Н., Гірняк Г. С. Психологічне проектування навчально-книжкових комплексів як оргтехнологічних засобів модульно-розвивальної взаємодії. *Психологія і суспільство*. 2020. № 1 (79). С. 90–103.

6. Гірняк А. Н. Деталізація психолого-педагогічного змісту етапів модульно-розвивальної взаємодії. *Психологія і суспільство*. 2018. № 3-4. С. 146–153.

7. Гірняк А. Н. Поняттєво-категорійне поле і наукові підходи до розуміння взаємодії у психології. *Психологія і суспільство*. 2017. № 3. С. 112–126.

8. Гірняк А. Н. Принципи психологічного проектування і психомистецького втілення модульно-розвивальної взаємодії у навчанні. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Серія “Психологія”. 2018. Вип. 58. С. 25–38.

9. Гірняк А. Н. Психодидактичні інструменти налагодження модульно-розвивальної взаємодії в освітньому процесі ВНЗ. *Societas familia-parantela : zbiyg prac naukowych / redakcja ks. prof. dr. hab. Jan Zimny*. Stalowa Wola : Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawla II w Lublinie. Drukarnia : “Eikon Plus”, 2017. С. 344–371.

10. Гірняк А. Н. Психологічна діагностика міжособистісної взаємодії засобами соціометричного опитування. *Психологія і суспільство*. 2019. № 3-4. С. 138–147.

11. Гірняк А. Н. Психологічний аналіз і систематика стилів освітньої взаємодії. *Психологія і суспільство*. 2018. № 1-2. С. 118–126.

12. Гірняк А. Н. Психологічні детермінанти модульно-розвивальної взаємодії учасників інноваційного навчання. *Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди*. Серія “Психологія”. 2020. № 62. С. 37–50.

13. Гірняк А. Н. Психологічні засади модульно-розвивальної взаємодії учасників освітнього процесу ЗВО: дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Івано-Франківськ, 2021. 541 с.

14. Гірняк А. Н. Психологічні особливості освітньої взаємодії осіб з різними суб'єктними характеристиками. *Психологічний часопис*. 2020. № 3 (35). Т. 6. С. 45–55.

15. Гірняк А. Н. Психологічні прийоми формування атракцій як способи налагодження освітньої взаємодії. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. 2018. Т. I, вип. 50. С. 50–57.

16. Гірняк А. Н. Рівні міжсуб'єктної освітньої взаємодії та їх психологічний аналіз. *Психологічний часопис*. 2020. № 8 (40). Т. 6. С. 109–118. URL: <https://www.apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/view/1041/642> (дата звернення: 3.09.2020).

17. Гірняк А. Н. Різновиди міжсуб'єктної взаємодії та їх психологічний аналіз. *Психологія і суспільство*. 2017. № 4. С. 82–86.

18. Гірняк А. Н. Система психолого-педагогічної експертизи ефективності модульно-розвивальних

підручників. *Психологія і суспільство*. 2008. № 1. С. 151–157.

19. Гірняк А. Психологія модульно-розвивальної взаємодії: монографія. Тернопіль: ВПЦ “Університетська думка”, 2020. 376 с.

20. Гірняк Г., Гірняк А. Принципи психологічного проектування змісту і структури навчально-книжкових комплексів для студентів ВНЗ. *Психологія і суспільство*. 2014. № 1. С. 91–106.

21. Гуменюк О. Є. Інноваційно-психологічний клімат як об'єкт теоретико-методологічного аналізу. *Психологія і суспільство*. 2007. № 1. С. 86–108.

22. Гуменюк О. Є. Модульно-розвивальне навчання: соціально-психологічний аспект: монографія / за ред. А. В. Фурмана. Київ: Школяр, 1998. 112 с.

23. Гуменюк О. Є. Психологія інноваційної освіти: теоретико-методологічний аспект: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2007. 385 с.

24. Гуменюк О. Є. Теорія і методологія інноваційно-психологічного клімату загальноосвітнього закладу: монографія. Ялта-Тернопіль: Підручники і посібники. 2008. 340 с.

25. Жосан О. Е. Система підготовки вчителів до апробації шкільної навчальної літератури. *Стан і перспективи апробації шкільної навчальної літератури*: матеріали Всеукр. наук.-метод. конф., м. Кіровоград, 28-29 жовтня 2009 р. Кіровоград: Кіровоград. обл. ін-т післядип. пед. осв. ім. В. Сухомлинського, 2009. С. 303–314.

26. Комісаров В. О. Формування соціально-культурного простору середнього навчально-виховного закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2004. 20 с.

27. Костін Я. А. Система підготовки вчителів-дослідників до впровадження модульно-розвивального навчання: наук. вид. / за ред. А. В. Фурмана. Тернопіль: Інститут ЕСО, 2005. 62 с.

28. Методологія і психологія гуманітарного пізнання. До 25-річчя наукової школи професора А. В. Фурмана: колективна монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 998 с.

29. Надвичина Т. Л. Психологічне проектування вчителем системи навчальних задач: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Хмельницький, 2009. 20 с.

30. Ребуха Л. З. Психологічна експертиза інноваційної діяльності педагогічного колективу школи: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Тернопіль, 2006. 299 с.

31. Ревасевич І. Обґрунтування психологічної концепції особистісної адаптованості за модульно-розвивальної оргсхеми. *Психологія і суспільство*. 2003. № 4. С. 96-109.

32. Фурман А. В., Гірняк А. Н. Psychological technology of the interaction between teacher and students under the conditions of innovative module-developmental teaching. *Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди”*. Київ: Гнозис, 2018. Вип. 37 (4). Т. I (23): Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання. С. 123–135.

33. Фурман А. В., Гірняк А. Н. Міжособистісні стосунки соціального працівника з клієнтом і бар'єри діалогічної взаємодії. *Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології*: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. м. Київ, 15-16

берез. 2018 р. Київ, 2018. С. 222–226.

34. Фурман А. В., Гірняк А. Н. Психологічне змістовлення взаємообміну у контексті соціальної взаємодії. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 20-21 квіт. 2018 р. Тернопіль : Економічна думка, 2018. С. 333–336.

35. Фурман А. В., Гірняк А. Н. Психорозвивальна взаємодія в освітньому процесі та її концептуальні засади. *Психологічний часопис* : 2020. № 6 (38). Т. 6. С. 9–18. URL: <https://www.apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/view/990/610> (дата звернення: 21.07.2020).

36. Фурман А. В., Гірняк Г. С., Гірняк А. Н. Психодіагностика проектування навчально-книжкових комплексів для студентів ВНЗ : монографія. Тернопіль : ВПЦ “Економічна думка ТНЕУ”, 2012. 328 с.

37. Фурман А. В., Козлова Т. В. Проектування і використання модульно-розвивальних підручників у контексті психомистецьких технологій навчання. *Психологія і суспільство*. 2009. № 3. С. 201–204.

38. Фурман А. В. Методологічна рефлексія генезису поняття про змістовий модуль. *Вітакультурна методологія: антологія. До 25-річчя наукової школи професора А. В. Фурмана* : кол. монограф. / А. В. Фурман та ін. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. С. 330–349.

39. Фурман А. В. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення : монографія. Київ : Правда Ярославиців, 1997. 340 с.

40. Фурман А. В. Порівняння принципів і параметрів наукового проектування традиційної та інноваційної системи освіти. *Психологія і суспільство*. 2008. № 4. С. 137–163.

41. Фурман А. В. Теорія освітньої діяльності як метасистема. *Психологія і суспільство*. 2002. № 3-4. С. 20–58.

42. Фурман А. Модульно-розвивальна організація мислєдїяльності – схема професійного методологування. *Психологія і суспільство*. 2005. № 4. С. 40–69.

43. Фурман О. Є., Гірняк А. Н. Psychological Competence of Educator as a Prerequisite of Effective Developmental Interaction with Students. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка та Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. 2020. № 50. С. 236–266.

44. Фурман О. Є., Гірняк А. Н. Розвивальна взаємодія в освітньому закладі як сфера психологічного орг-впливу. *Актуальні проблеми психології*. Т. I, вип. 55. 2020. С. 66–71.

45. Фурман О. Є., Гірняк А. Н. Сутнісні визначення модульно-розвивальної взаємодії викладача і студентів в освітньому процесі. *Психологія і суспільство*. 2020. № 3. С. 53–81.

46. Фурман О. Є. Психологічні параметри інноваційно-психологічного клімату загальноосвітнього навчального закладу: дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Одеса, 2015. 467 с.

47. Шандрюк С. К. Концепція розвитку професійних творчих здібностей майбутніх психологів. *Психологія і суспільство*. 2020. № 1. С. 35–55.

48. Ahmad C. N. C., Shaharim S. A., Abdullah M. F. N. L. Teacher-student interactions, learning commitment, learning environment and their relationship with student learning comfort. *Journal of Turkish Science Education*. 2017. Vol. 14. No 1. P. 57–72. DOI: 10.12973/tused.10190a.

49. Mainhard T. Liking a tough teacher: Interpersonal characteristics of teaching and student's achievement goals. *School Psychology International*. 2015. No.36 (6), P. 559-574.

50. Pennings H. J. M., Brekelmans M., Sadler P., Claessens L. C. A., van der Want A. C., & van Tartwijk J. Interpersonal adaptation in teacher-student interactions. *Learning and Instruction*, 2018. № 55, P. 41–57.

REFERENCES

1. Ball H. O. (2007). *Oriientyry suchasnoho humanizmu (v suspilnii, osvittinii, psykholohichnii sferakh)* [Landmarks of modern humanism (in social, educational, psychological spheres)]. Kyiv - Rivne: Vydavets Oleh Zen [in Ukrainian].

2. Bryhadyr M. B. (2002). *Psykholohichne proektuvannia modulno-rozvyvalnykh zaniat u zahalnoosvittinii shkoli* [Psychological design of modular developmental classes in secondary school] : *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].

3. Buherko Ya. (2002). *Dynamika riznovydiv refleksii u modulno-rozvyvalnomu navchalnomu tsykli* [Dynamics of types of reflection in the modular-developmental educational cycle]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology and society*, 3-4, 142–159 [in Ukrainian].

4. Hirniak A. N., Hirniak H. S. (2019). *Dialohichna vzaiemodiia uchasnykiv osvittinio protsesu, yak peredumova ta harantiia yoho efektyvnosti* [Dialogic interaction of participants in the educational process as a prerequisite and guarantee of its effectiveness]. *Guarantees and protection of fundamental human rights as the integral element of integration of Ukraine on the EU: Proceedings of the Conference*. (pp. 105-117). Olsztyn : Wydizai Prawa i Administracji UWM w Olsztynie [in Polish].

5. Hirniak A. N., Hirniak H. S. (2020). *Psykholohichne proektuvannia navchalno-knyzhkovykh kompleksiv yak orhtekhnolohichnykh zasobiv modulno-rozvyvalnoi vzaiemodii* [Psychological design of educational and book complexes as organizational and technological means of modular and developmental interaction]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology and society*, 1 (79), 90–103 [in Ukrainian].

6. Hirniak A. N. (2018). *Detalizatsiia psykholohopedahohichnoho zmistu etapiv modulno-rozvyvalnoi vzaiemodii* [Detailing of psychological and pedagogical content of stages of modular-developmental interaction]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology and society*, 3-4, 146–153 [in Ukrainian].

7. Hirniak A. N. (2017). *Poniattievo-katehoriine pole i naukovy pidkhody do rozuminnia vzaiemodii u psykholohii* [Conceptual and categorical field and scientific approaches to understanding interaction in psychology]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology and society*, 3, 112–126 [in Ukrainian].

8. Hirniak A. N. (2018). *Pryntsyipy psykholohichnoho proektuvannia i psykhomystetskoho vtillennia modulno-rozvyvalnoi vzaiemodii u navchanni* [Principles of psychological design and psycho-artistic embodiment of

modular-developmental interaction in learning]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Seriiia "Psykholohiia"* – *Bulletin of Kharkiv National Pedagogical University named after GS Skovoroda. Psychology Series*, 58, 25–38 [in Ukrainian].

9. Hirniak A. N. (2017). Psykhodydaktychni instrumenty nalahodzhennia modulno-rozvyvalnoi vzaiemodii v osvithomu protsesi VNZ [Psychodidactic tools for establishing modular and developmental interaction in the educational process of higher education]. Jan Zimny (Eds.), *Societas familia-parantela – Societas familia-parantela*. (pp. 344–371). Lublinie : "Eikon Plus" [in Polish].

10. Hirniak A. N. (2019). Psykhologichna diahnostyka mizhosobystisnoi vzaiemodii zasobamy sotsiometrychnoho opytuvannia [Psychological diagnosis of interpersonal interaction by means of sociometric survey]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology and society*, 3-4, 138–147 [in Ukrainian].

11. Hirniak A. N. (2018). Psykhologichnyi analiz i systematyka styliv osvithoi vzaiemodii [Psychological analysis and systematics of styles of educational interaction]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology and society*, 1-2, 118–126 [in Ukrainian].

12. Hirniak A. N. (2020). Psykhologichni determinanty modulno-rozvyvalnoi vzaiemodii uchasnykiv innovatsiinoho navchannia [Psychological determinants of modular-developmental interaction of participants in innovative learning]. *Visnyk KhNPU im. H. S. Skovorody. Seriiia "Psykholohiia"* – *Bulletin of KhNPU named after GS Frying pans. Psychology Serie*, 62, 37–50 [in Ukrainian].

13. Hirniak A. N. (2021). Psykhologichni zasady modulno-rozvyvalnoi vzaiemodii uchasnykiv osvithoho protsesu ZVO [Psychological bases of modular-developmental interaction of participants of educational process of ZVO]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

14. Hirniak A. N. (2020). Psykhologichni osoblyvosti osvithoi vzaiemodii osib z riznymy subiektnymy kharakterystykamy [Psychological features of educational interaction of persons with different subjective characteristics]. *Psykholohichnyi chasopys – Psychological Journal*, 3 (35), 6, 45–55 [in Ukrainian].

15. Hirniak A. N. (2018). Psykhologichni pryomy formuvannia atraktsii yak sposoby nalahodzhennia osvithoi vzaiemodii [Psychological methods of formation of attractions as ways of establishing educational interaction]. *Aktualni problemy psykholohii – Current problems of psychology*, 1, 50. 50–57 [in Ukrainian].

16. Hirniak A. N. (2020). Rivni mizhsubiektnoi osvithoi vzaiemodii ta yikh psykholohichnyi analiz [Levels of intersubjective educational interaction and their psychological analysis]. *Psykholohichnyi chasopys – Psychological Journal*, 8, 6. 109–118. Retrieved from <https://www.apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/view/1041/642> [in Ukrainian].

17. Hirniak A. N. (2017). Riznovydy mizhsubiektnoi vzaiemodii ta yikh psykholohichnyi analiz [Varieties of intersubjective interaction and their psychological analysis]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology and society*, 4, 82–86 [in Ukrainian].

18. Hirniak A. N. (2008). Systema psykholohopedahohichnoi ekspertyzy efektyvnosti modulno-

rozvyvalnykh pidruchnykiv [The system of psychological and pedagogical examination of the effectiveness of modular development textbooks]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology and society*, 1, 151–157 [in Ukrainian].

19. Hirniak A. (2020). *Psykholohiia modulno-rozvyvalnoi vzaiemodii : monohrafiia [Psychology of modular-developmental interaction]*. Ternopil : VPTs "Universytetska dumka" [in Ukrainian].

20. Hirniak H., Hirniak A. (2014). Pryntsypy psykholohichnoho proektuvannia zmistu i struktury navchalno-knyzhkovykh kompleksiv dlia studentiv VNZ [Principles of psychological design of the content and structure of educational and book complexes for university students]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology and society*, 1, 91–106 [in Ukrainian].

21. Humeniuk O. Ye. (2007). Innovatsiino-psykhologichnyi klimat yak obiekt teoretyko-metodolohichnoho analizu [Innovative psychological climate as an object of theoretical and methodological analysis]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology and society*, 1, 86–108 [in Ukrainian].

22. Humeniuk O. Ye. (1998). *Modulno-rozvyvalne navchannia: sotsialno-psykhologichnyi aspekt [Modular and developmental learning: socio-psychological aspect]*. A. V. Furmana (Ed.). Kyiv : Shkoliar [in Ukrainian].

23. Humeniuk O. Ye. (2007). *Psykholohiia innovatsiinoo osvity: teoretyko-metodolohichnyi aspekt [Psychology of innovative education: theoretical and methodological aspect]*. Ternopil : Ekonomichna dumka [in Ukrainian].

24. Humeniuk O. Ye. (2008). *Teoriia i metodolohiia innovatsiino-psykhologichnoho klimatu zahalnoosvitnoho zakladu [Theory and methodology of innovative-psychological climate of a secondary school]*. Yalta-Ternopil : Pidruchnyky i posibnyky [in Ukrainian].

25. Zhosan O. E. (2009). Systema pidhotovky vchyteliv do aprobatsii shkilnoi navchalnoi literatury [The system of teacher training for approbation of school textbooks]. *Stan i perspektyvy aprobatsii shkilnoi navchalnoi literatury – Status and prospects of approbation of school educational literature: Proceedings of the Conference*. (pp. 303–314). Kirovohrad : KOIPIPIO im. V. Sukhomlynskoho [in Ukrainian].

26. Komissarov V. O. (2004). Formuvannia sotsialno-kulturnoho prostoru serednoho navchalno-vykhovnoho zakladu [Formation of the socio-cultural space of the secondary educational institution]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

27. Kostin Ya. A. (2005). *Systema pidhotovky vchyteliv-doslidnykiv do vprovadzhennia modulno-rozvyvalnoho navchannia [The system of training teachers-researchers for the implementation of modular developmental learning]*. Ternopil : Instytut ESO [in Ukrainian].

28. *Metodolohiia i psykholohiia humanitarnoho piznannia. Do 25-richchia naukovoii shkoly profesora A. V. Furmana [Methodology and psychology of humanities cognition. To the 25th anniversary of the scientific school of Professor AV Furman]*. (2019). Ternopil : TNEU [in Ukrainian].

29. Nadvynychna T. L. (2009). Psykhologichne proektuvannia vchytelem systemy navchalnykh zadach [Psychological design by the teacher of the system of educational tasks]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].

30. Rebukha L. Z. (2006). Psykhologichna ekspertyza innovatsiinoo diialnosti pedahohichnoho kolektyvu shkoly

[Psychological examination of innovative activity of the teaching staff of the school]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Ternopil [in Ukrainian].

31. Revasevych I. (2003). Obhruntuvannya psikhologichnoi kontseptsii osobystisnoi adaptovanosti za modulno-rozvyvalnoi orhskhemy [Substantiation of the psychological concept of personal adaptability in the modular developmental organizational scheme]. *Psikhologhiia i suspilstvo – Psychology and society*, 4, 96–109 [in Ukrainian].

32. Furman A. V., Hirniak A. N. (2018). Psychological technology of the interaction between teacher and students under the conditions of innovative module-developmental teaching. *Humanitarnyi visnyk DVNZ “Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. H. Skovorody” – Humanitarian Bulletin of Pereiaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after G. Frying pans*, 37, 1, 123–135 [in Ukrainian].

33. Furman A. V., Hirniak A. N. (2018). Mizhosobystisni stosunki sotsialnoho pratsivnyka z kliientom i bariery dialohichnoi vzaiemodii. [Interpersonal relations of the social worker with the client and barriers of dialogic interaction]. *Rozvyvalnyi potentsial suchasnoi sotsialnoi roboty: metodolohiia ta tekhnolohii – Developmental potential of modern social work: methodology and technologies*: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, (pp. 222-226). Kyiv [in Ukrainian].

34. Furman A. V., Hirniak A. N. (2018). Psikhologichne uzmistovlennia vzaiemoobminu u konteksti sotsialnoi vzaiemodii [Psychological adjustment of mutual exchange in the context of social interaction]. *Ukraina v umovakh reformuvannia pravovoi systemy: suchasni realii ta mizhnarodnyi dosvid – Ukraine in the context of reforming the legal system: current realities and international experience*: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, (pp. 333-336). Ternopil : Ekonomichna dumka [in Ukrainian].

35. Furman A. V., Hirniak A. N. (2020). Psykhorozyvalna vzaiemodiiia v osvitnomu protsesi ta yii kontseptualni zasady [Psycho-developmental interaction in the educational process and its conceptual principles]. *Psikhologichnyi chasopys – Psychological Journal*, 6, 6, 9–18. Retrieved from <https://www.apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/view/990/610> [in Ukrainian].

36. Furman A. V., Hirniak H. S., Hirniak A. N. (2012). *Psikhodydaktyka proektuvannia navchalno-knyzhkovykh kompleksiv dlia studentiv VNZ [Psychodidactics of designing educational and book complexes for university students]*. Ternopil : VPTs “Ekonomichna dumka TNEU” [in Ukrainian].

37. Furman A. V., Kozlova T. V. (2009). Proektuvannia i vykorystannia modulno-rozvyvalnykh pidruchnykiv u konteksti psikhomystetskykh tekhnolohii navchannia [Design and use of modular development textbooks in the context of psycho-artistic learning technologies]. *Psikhologhiia i suspilstvo – Psychology and society*, 3, 201–204 [in Ukrainian].

38. Furman A. V. (2019). *Metodolohichna refleksiiia henezysu poniattia pro zmistovyi modul. Vitakulturna metodolohiia: antolohiia. Do 25-richchia naukovoii shkoly profesora A. V. Furmana [Methodological reflection on the genesis of the concept of semantic module. Vitacultural methodology: anthology. To the 25th anniversary of the*

scientific school of Professor AV Furman]. Ternopil : TNEU [in Ukrainian].

39. Furman A. V. (1997). *Modulno-rozvyvalne navchannia: pryntsyipy, umovy, zabezpechennia [Modular and developmental learning: principles, conditions, support]*. Kyiv : Pravda Yaroslavychiv [in Ukrainian].

40. Furman A. V. (2008). Porivniannia pryntsyypiv i parametriv naukovooho proektuvannia tradytsiinoi ta innovatsiinoi systemy osvity [Comparison of principles and parameters of scientific design of traditional and innovative education system]. *Psikhologhiia i suspilstvo – Psychology and society*, 4, 137–163 [in Ukrainian].

41. Furman A. V. (2002). Teoriiia osvitnoi diialnosti yak metasystema [Theory of educational activity as a metasystem]. *Psikhologhiia i suspilstvo – Psychology and society*, 3-4, 20–58 [in Ukrainian].

42. Furman A. (2005). Modulno-rozvyvalna orhanizatsiia myslediialnosti – skhema profesiinoho metodolohuvannia [Modular-developmental organization of thinking - a scheme of professional methodology]. *Psikhologhiia i suspilstvo – Psychology and society*, 4, 40–69 [in Ukrainian].

43. Furman O. Ye., Hirniak A. N. (2020). Psychological Competence of Educator as a Prerequisite of Effective Developmental Interaction with Students. *Problemy suchasnoi psikhologii – Problems of modern psychology*, 50, 236–266 [in Ukrainian].

44. Furman O. Ye., Hirniak A. N. (2020). Rozvyvalna vzaiemodiiia v osvitnomu zakladi yak sfera psikhologichnoho orhplyvu [Developmental interaction in an educational institution as a sphere of psychological organizational influence]. *Aktualni problemy psikhologii – Current problems of psychology*, 1, 55, 66–71 [in Ukrainian].

45. Furman O. Ye., Hirniak A. N. (2020). Sutnisni vyznachennia modulno-rozvyvalnoi vzaiemodii vykladacha i studentiv v osvitnomu protsesi [Essential definitions of modular-developmental interaction of teacher and students in the educational process]. *Psikhologhiia i suspilstvo – Psychology and society*, 3, 53–81 [in Ukrainian].

46. Furman O. Ye. (2015). Psikhologichni parametry innovatsiino-psikhologichnoho klimatu zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu [Psychological parameters of the innovative psychological climate of a secondary school] *Extended abstract of Doctor's thesis*. Odesa [in Ukrainian].

47. Shandruk S. K. (2020). Kontseptsiiia rozvytku profesiinykh tvorchykh zdibnosti maibutnikh psikhologiv [The concept of development of professional creative abilities of future psychologists]. *Psikhologhiia i suspilstvo – Psychology and society*, 1, 35–55 [in Ukrainian].

48. Ahmad C. N. C., Shahrarim S. A., Abdullah M. F. N. L. (2017). Teacher-student interactions, learning commitment, learning environment and their relationship with student learning comfort. *Journal of Turkish Science Education*, 14, 1, 57–72 [in Turkey].

49. Mainhard T. (2015). Liking a tough teacher: Interpersonal characteristics of teaching and student's achievement goals. *School Psychology International*, 36 (6), 559-574 [in USA].

50. Pennings H. J. M., Brekelmans M., Sadler P., Claessens L. C. A., van der Want A. C., & van Tartwijk J. (2018). Interpersonal adaptation in teacher-student interactions. *Learning and Instruction*, 55, 41–57 [in England].

АНОТАЦІЯ

ANNOTATION

ГІРНЯК Андрій Несторович, ГІРНЯК Галина Степанівна.

Методологічне обґрунтування психологічних змінних емпіричного дослідження ефективності модульно-розвивальної взаємодії.

Стаття присвячена проблемі психологічного у змістовлення якості вищої освіти та ефективності розвивальної взаємодії її учасників в умовах сучасного інформаційного суспільства. Інноваційна модульно-розвивальна взаємодія розглядається як складний предмет соціально-психологічного й освітньо-педагогічного пошукування, що вимагає здійснення окремого наукового дослідження і презентується одночасно у декількох ракурсах психологічного пізнання: а) філософсько-аналітичному (від концепту до категорії); б) методологічному (від пояснювальних підходів до авторської моделі); в) теоретико-психологічному (від спроектованої моделі до цілісної знаннєвої системи); г) інструментально-психологічному (від освітніх сценаріїв і модульних навчально-книжкових комплексів до психологічних способів і прийомів її реалізації).

Для емпіричного дослідження ефективності модульно-розвивальної взаємодії нами на чітко у змістовлених і системно відрефлексованих засадах обґрунтовано низку психологічних змінних (нововведень), одним із вимірів диференціації котрих стали *типи розвиткового обміну* (інформаційно-знаннєвий обмін, нормативно-діловий взаємобмін, ціннісно-смісловий самообмін, духовно-сенсовий надобмін), а іншим – *інноваційно-психологічні умови* фундаментального експериментування, зокрема й групи умов створення інноваційно-психологічного клімату у ЗВО (організаційно-психологічні, розвивально-психологічні, програмово-методичні (зокрема й психомистецькі) та експертно-психологічні). На основі методологічного визначення цих двох критеріально обґрунтованих і логічно диференційованих векторів створена таблиця-матриця, внутрішнім змістовим наповненням котрої є система взаємоспричинених 16 психологічних змінних складноструктурованого психолого-педагогічного експерименту. Кожна із зазначених змінних характеризується емпіричною конкретністю психологічного змісту, а сукупно вони утворюють цілісне функціональне поле експериментальної діяльності щодо практичної перевірки ефективності ініційованих змін і системи пропонованих нововведень.

Ключові слова: модульно-розвивальна взаємодія, психологічні змінні, циклічно-вчинкова оргсхема навчання, соціально-психологічний простір, психолого-педагогічний зміст, психокультурний розвиток, ефективність розвивальної взаємодії.

Andrii HIRNIAK, Halyna HIRNIAK.

Methodological justification of psychological variables of empirical research efficiency of modular-developmental interaction.

The article is devoted to the problem of psychological filling with content the quality of higher education and the effectiveness of developmental interaction of its participants in the conditions of modern information society. Innovative modular-developmental interaction is considered as a complex subject of socio-psychological and educational-pedagogical research, which requires a separate scientific study and is presented simultaneously in several perspectives of psychological cognition: a) philosophical-analytical (from a concept to the category); b) methodological (from explanatory approaches to the author's model); c) theoretical-psychological (from the designed model to the holistic knowledge system); d) instrumental-psychological (from educational scenarios and modular educational-book complexes to psychological methods and techniques of its implementation).

For an empirical study of the effectiveness of modular-developmental interaction we have substantiated a number of psychological variables (innovations) on a well-established and systematically reflected basis, one of the differentiation dimensions of which were the types of developmental exchange (information-knowledge exchange, normative-business exchange, value-semantic self-exchange, spiritual-semantic superexchange), and the other one – innovation-psychological conditions of fundamental experimentation, in particular, groups of conditions for creating an innovation-psychological climate at HEI ((higher education institution) organizational-psychological, developmental-psychological, program-methodical (including psycho-artistic) and expert-psychological). Based on the methodological definition of these two criterion-based and logically differentiated vectors, a table-matrix is created, the internal content of which is a system of interrelated 16 psychological variables of a complexly structured psychological-pedagogical experiment. Each of these variables is characterized by empirical specificity of psychological content, and together they form a holistic functional field of experimental activity concerning practical verification of the effectiveness of initiated changes and the system of proposed innovations.

Key words: modular-developmental interaction, psychological variables, cyclic-deed orgscheme of education, social-psychological space, psychological-pedagogical content, psychocultural development, efficiency of developmental interaction.

Рецензенти:
д. психол. н., проф. Юрій МАКСИМЕНКО,
д. психол. н., проф. Оксана ФУРМАН.

Надійшла до редакції 14.09.2021.
Підписана до друку 05.10.2021.

Бібліографічний опис для цитування:

Гірняк А.Н., Гірняк Г.С. Методологічне обґрунтування психологічних змінних емпіричного дослідження ефективності модульно-розвивальної взаємодії. Психологія і суспільство. 2021. №2. С. 177–191. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2021.02.177>